

Somogy Megyei Múzeum
 NA-2172
 Néprajzi adattár

Somogy Megyei Múzeum
 NA-2172
 Néprajzi adattár

GYŰJTŐ:	
GYŰJTÉS IDEJE:	
TART.: ANEMESPÁTRÓI CIFRÁRUKHA	
3 lap, 15 rajz	
FOLDRAJZI MŰTÁRÓ!	
SSAK MŰTÁRÓ! XIV	
LELTÁRÓZÁS:	

A nemespátrói cifraruha.

Nagykanizsától 18 km-re, dombok völgyek között terül el Nemespátró. Dunántulnak ez a kis faluja arról nevezetes, hogy minden más lakóhelytől messze van, mert útja nincs. Lakói ősztől tavaszig több órák kioldás után tudnak csak átvergődni a nagy sáron, amíg a szeszéd községig eljutnak.

Ebből az elszántságból következik az, hogy Nemespátró felett nem रहाn ugy az idő, mint más vidék felett és az emberek ma is ragaszkodnak régi, őszeitől örökölt szokásukhoz, viseletükhöz, életformájukhoz. Még 15 évvel ezelőtt a pátrói gasda csak olyan ingben járt, amelynek anyagát édesanyja, vagy felesége szőtte. Az asszonyok munkába a megszótt "bikfeszeknyát" hordták. Maguk is festették pirosra, feketére. Nehéz volt és merev, mint a bükfa, ezért hívták "bikfeszeknyának".

A felszabadulás óta a fiatalok közül sokan járnak dolgozni a városba, az asszonyokra marad a gazdaság és a jószág gondja, nem érnek rá szőni-fenni és a férfiak már teljesen elhagyták a népviseletet.

Sok szép ősi szokás is kinegy a divatból, bár az idősebbek most is ragaszkodnak hozzá. Ilyen ősi szokás az is, hogy temetéskor a fejjára 2 egyforma szőttest, a "körösztravaló-ruhát" kötnek és úgy viszik végig a fejját a temetési menet élén. Mielőtt a fejját a helyére tenek, a halott egyik női rokona levészi a szőttest a keresztől és egyiket a papnak, másikat a kántornak adja.

En a szokás annak ered, hogy valamikor négy kelejárjvány pusztított a környéken. Ebben az időben törvény írta elő, hogy a lelkésznek és a kántornak kezet kellett mosni a temetési szertartás után. Hogy a ruhát, amiben a kezüket megtörölték semmi fertőzött ne érinthesse, a frissen faragott fejjára akasztották. A fejját mindig a ház feléhes támasztják, sehásem viszik be. Ezeket a szőttegeket a halottszepedővel együtt az ujmenyecske első télen szokta megszőni a maga és a férje számára.

Van u.n. halottszabresz is, melyet a pap és a kántor elé tett asztalra teritenek, ennek nagyon szép "cifrái" vannak, de mindig feketével mintázzák. - Most már egyre ritkábbn látni.

Esküvő alkalmával a tanúk elmennék a lelkészi hivatalba befratni és új párt, egy "kukerést" visznek a papnak szőttesbe csavarva. Ez a szőttes már egyszerűbb. A "kukerés" szír, tejás és cukor nélkül készített fonott kalács, amit jellegzetes módon befénás után még körülcsavarnak. Hus mellé fogyasztják.

Nemespátróban minden asszony termel kendert. Régebben sok lent is termeltek, ma már ritkán fordul elő. Ugy szokás, hogy egyik télen megfénják a kendert, megpárolják, fehérítik, a következő évben pedig megszövik.

A szővést adventkor kezdik és legkésőbb Szentgyörgynapra fejezik be. Amikor a hó elvadni kezd, akkor már siet az asszony a szővéssel, mert "mögshellák" azt, aki "még husvátba is szőnn."

Szövőszék ma minden háznál van. A szövőszéket mindig itthon készítették. Kb. 60 évvel ezelőtt jött divatba az a szövőszék, amit ma is használnak, kisebb, mint a régi, kevesebb helyet foglal el a szobában. Vannak régebbi szövőszékek is, olv. Dömötörffy Sándorné sz. Horvát Örsének 156 éves a "szűjjófája". A ma használatban lévő szövőszék

keket Szakáll Samu és Dömötörfy József Ander készítették 1880-1900 körül.

Részei: szűjőfa, alsó és felső dereng, lábitó, bordahely, gerebice, berda, derengtekerő, 2 darab nyist, csimpáca.

A szövőszék minden része meg van számolva, "gyelőve", hogy könnyebb legyen összerakni.

A fonalt "förgőre töszik". A förgő az egy-szerkezet, arra tekerik a fonalt. Két kiálló szög van, a felső és az alsó közötti távolság "1 förgőkös". A gerendába lyukat fúrnak, a förgő felső hegye abba beillik. Csak gerendán házban lehet a fonalt felvetni. Régen minden háznak gerendás volt a mennyezete, ma elviszik a fonalt rekoneshez, szomszédokhoz, másasszonyhoz felvetni. A gerendába furt lyuk nem feltűnő, de mindenhol meg van. Amikor a fonál a bordán förgőn van, akkor "nyugonni hagynak neki legalább 3 órát" "Régem este mögvették, körösztig elköttek és röggelig hatták" - mondja Szakáll Istvánné Bebők Katalin néni.

Réggel leszedik, összeszedik csomókra. Ezt két asszony végzi, a csomók egyik vége felülre, a másik alulra kerül. A felső derengen eligazítják, hogy körülbelül egyforma távolságra legyenek a szálak között, utána berakják a gerebicébe.

A gerebice a felső dereng előtt, fából készült szerkezet, arra való, hogy a csomók össze ne keveredjenek. A felső dereng alá csutakat helyeznek / szalmacsóva / hogy a szálak szorosan feszüljenek. Ezt három asszony végzi: egy áll a derengnél, egy hájtja és egy ülve húzza a fonalt. Amikor készen vannak, az, aki húzza, felugrik hirtelen, hogy "hamar lefeggyen a szűjés". A körösztibe behúzzák a csimpácát, edekötik a fához, ez tartja a "körösztit". Felteszik a "nyistókat", majd "belefogdossák a szálát, egy előre, egy hátra". Azután a bordára jön 2-2 szál. Egy asszony adogatja, egy "huzdalla" a berda belejön a bordahelybe. Ez a bordahely nek szövőszéknél faragott, "Öregnyárnak a neve is bele van cífrálva" - mondja Györfy Józsefné. Bebők Katalin néni mondja: "Az én szűjőfámra semmi cífrát nem tött az ipom, mert én csak műnye vótam, de a lányainak igon szépöt csinált". Az utolsó művelét, hogy felkötik a "lábitókat". Azután az asszony "beleül a szűjőfába és annyit leszün, hogy eccör főtekerhesse, addig nem kel föl".

A szövőszék padjára két összehajtogatott zsákat tesznek - nagyon kemény és kényelmetlen a pad "elválik az asszony fenekétől" - leül az asszony és lenyomja az egyik lábitót, feljön az egyik nyist. "Fölnyilik a fonál". A két fonalszer közé bedugja a hajót. A hajóban van az első a leszövő fonállal. Hogy egyenletes legyen, hozzáveri a bordával a bedugott fonalt. Lenyomja a másik lábitót, most a másik nyist jön föl, és keresztben nyilik fel a fonál. Bedugja a hajót és így folytatja. A szöttes az alsó derengre tekeredik.

A fonál felvetésénél: 3 szál- 1 ige, 10 ige - 1 pászma, 1 pászma- 1 berda.

9 bordás a száak és a ponyva, mert az a legvastagabb. 11 pászma a cífraruhának való / a bross, kendőső, keresztvároló ruha, pázsitegyéka-ruha. / 12-13 bordás az alsómentinek való, az a legvékonyabb.

A vászon hosszát "réffel" mérik. Az asszony megelé veszi a vásznot és kihúzza a jobb karja hosszában a bal válláig, ez egy "réf".

25 réfnél kevesebbet nem szőnek, vastagabb fonalból kevesebb megy fel de vékonyabból - maginafonalból - 70 réf is rámege a fára. Amennyit

szóttek, az egy "döng". Készítenek:

Vastag vásznat. Ez tiszta kender, ebből készülni lepedő, pentye, a
rossz. / Pátról gazda mindig, a legnagyobb munka-közben is abroszra
megterített asztal mellett eszik. A mezőn a vékaruhát teríti le az assz-
szöny a fűre! / A vastag kenderszálból készülni a "pakróc" / rongyszőnyeg/
és a zsák.

"Vögyös vászenből" készülni kenyérruha, kenyérruha vékaruha, lepedő, ol-
sónemű. A vegyesvászennek egyik szála vékony kender, a másik vett fon-
nál a "pakuk".

"Pörcvászenből" készülni szép cifra ruha, a díszes asztalterítők, ke-
dőző, pasztesvéka-ruha, halottas lepedő, szemfedő. Ezelőtt 20 évvel
eből készült a gazda vásárnap ige is, ma már nem hordják. A pörcvá-
szen "masinafonálból" készülni.

A szövő asszonyt biztatja a család, dicsérik, csodálják a "cifrát" és
méregetik a "parasztot" / "parasztnek" hívják a sima, minta nélküli
szóttat. / Szekás, hogy a munkát elvégzik az asszony helyett, a napa,
az édesanyja segít neki, hogy szökhessen. "Régön" a gazda a pincekulcsot
a szál alá dugta, kivált mikor Csurgóra ment, vagy vásárra, hogy lás-
sa, mennyit szűn az asszony".

Pörcvászenbe, vagy "vögyös vászenbe" színes "fejtővel" keskenyebb-szé-
lesebb csíkot szönek. Az orsóra "felcsövölik" feltekerik a készen vett
piros, vagy bordó fonalat, simán szönek vele. Ha a fejtő rossz minősé-
gű, akkor összefogja másban az alapot, de ezzel nem sokat törődnek.

"Deszka után szótt". Ez a cifra már szélesebb, gazdagabb. Pörcvászen-
be szövik szedőtűvel. A szedőtű 40 centiméteres fából készült tű,
olyan, mint egy vrrótű. Ezzel a tűvel "felszededegeti" az első sort,
azután 3 ujjnyi széles deszkát tesz alája és a "deszka segítségével"
simán és gyorsan megszövi a mintát olyan magásra, amilyenre óhajtja.
Kenyérruhát, egyszerűbb kendőszót, keresztrelvő ruhát díszítenek így.

"Fölszedéses". Pörcvászenbe szövik most már egyre ritkábban. Minden
sört külön felszededeget a tű segítségével. Régebben a "felszedéses"
cifrát mindig kész szóttasról nézték le. Az asszony az ölébe vette a
ruhát és a visszajáról szóttat le a mintát. Bámulatosan gyorsan szá-
melja le, Fekete Ferencné Kemény 63 éves asszony csak ránéz és már
mondja is, hogy "3 fel 5 le" pedig negyítővel is nehéz leszámolni. Ma
inkább lerajzolják "keckás irkába" a mintát és "pappirosról" szönek.
Ósai mintájuk: a "ferditett fás" a "csillagos", "körülkeszerus" "fél-
keszerus", "vetélős" / ezt ellen nehéz vót szűnyei, hogy a mőnyöcáke
ha viselő vót elvetélt tüle. / "fácányos" "tűskerőzsás" - ennek több
változata volt - "tulipányos" "szarvasos", "nyulós", "Kelhős". A nagyobb
minták közé kisebb mintákat is szóttek, a "csillagos" két csillaga
között "kiscifra" van, vagy "kelhő" / kehely /.

Fölszedéses cifrával díszítették a díszes asztalterítőt, a kendőszót,
amelyik a felsőszobában lóg, a halottas lepedőt, halottas abroszt.
Ha a ruha felét megszötte, a másik felénél vigyázott és kisfonállal
nérté mindig a "parasztot", hogy a minta egyformán távolságra kerüljön.
Az abroszt a legnehezebb szöni, mert azt összevarják középen. "Egy
"cifra ruhát, kivált ha gazdag volt a cifra és kevés a parasztja, egy
hétig is mögtörtött megszűnyei". Nagyon szemreontó volt régen a tök-
mágelő-j-mécsek, rosszul égő lámpák mellett számolni a szálatokat, "jó na-
pa nem hagyott a mőnyök cifrányi, de a rossz napa a menyecakével
cifrált-tett". Az édesanya megtanította a lányát cifrázni, "de nem en-
gedett neki". Ander Judi néni / Dömőfürffy Józsefné Ander / 12 éves

kerában szőtt "elsőször", mert az édesanyja "hibás szemű" volt. Bögré Györgynétől tanulta, aki 1840-ben született. Fekete Ferencné Kemény 14 éves korában szőtt abroszt körülkészerus mintával és félkészerusvetélőssel, amíg az édesanyja több napig távol volt haztúlról. Az olyan anya, akinek több lánya volt, éjjel-nappal szőtt, rekenői, édesanyja is segített neki, hogy meg legyen időre a "ládabéli ruha" /Kelengye./

A "ládabéli ruhát" a leány régebben az esküvője után vitte magával a ládájában. Egészen régen ezen a ládán ült a kecsiben, később a harmadik-negyedik kecsin hozták utána, ma az lakodalmom után a buterával együtt viszik el.

Amikor megtartották a "kézfogót", akkor meghívta a leány anyja a leány anyját "szabatnyi". A leány anyja 5, vagy 7 inget és gatyát szabott a leány számára, a leány anyja pedig "panacsolt, hogy nekerre lögyön az ümög."

A leány ezen kívül 4-5-6 döng vásznat kap. Dömötörfy Józsefné sz. Fekete Juditt kapott:

1 döng kendervásznat, 1 döng vögyös vásznat, 1 döng vastag vásznat, 1 döng cifrát, 1 döng Masina-vásznat, 1 döng sikonszöttet.

Dömötörfy Istvánné Balog kapott: 5 döng vásznat, 4 cifra abroszt, 3 kecsőt és 15 ruhát.

Szakáll Istvánnét édesanyja mindennel ellátta, még halottalepedőt is adott neki, hogy "ne a napadén feküdj!" Csak a "szemfedőt" szötte meg menyecskekorában. 7 réf szép pórcvásznat szötte a maga és az ura számára is annyit.

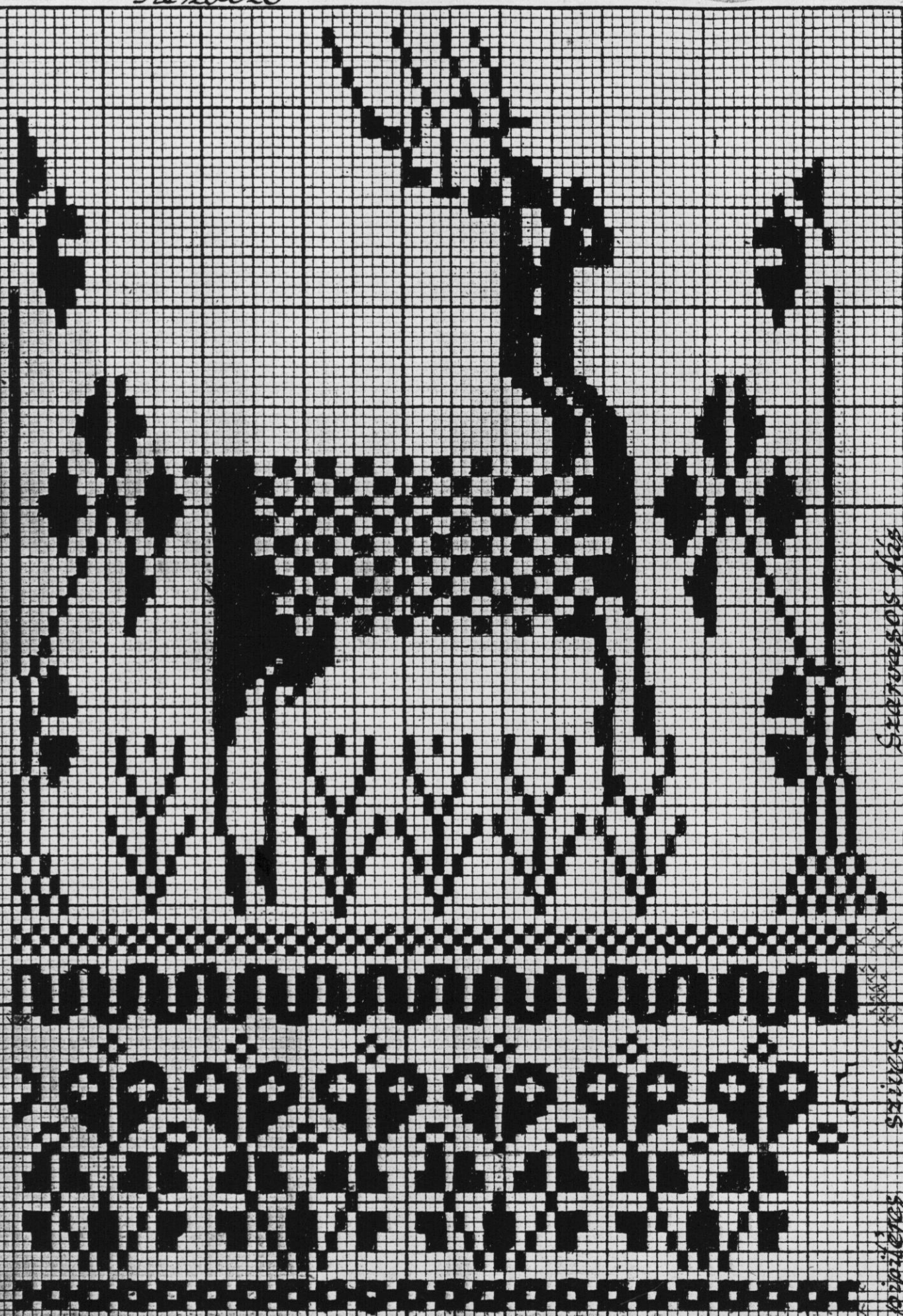
A menyasszony ládájában a ruhát mindig egy családdhoz tartozó "férfi-gerök" rakja be, hogy az újmenyecskenek fia szülessen. Amikor a menyasszonyt öltöztetni kezdik, kivessznek a ládából egy férfinget és egy gatyát, arra állítják a menyasszonyt, "hogy tüljárjon mindig az ura eszén".

Ma inkább csak kenyéruhát, asszákot, penyvát szönek. Cifrázára nincs idejük. Sok férfi a közeli városokban dolgozik, az asszony végez minden munkát. A leányok már nem is igen tudnak szöni. Lassan feledésbe megy a szép ősi cifrázás.

SÁNDOR MAGYAR MŰZEM
NA-2172
Képzési osztály

AJtay György Mű:
A/1984-68
Nagykanizsa

"Kendőző"

Szerkesztés: Kés

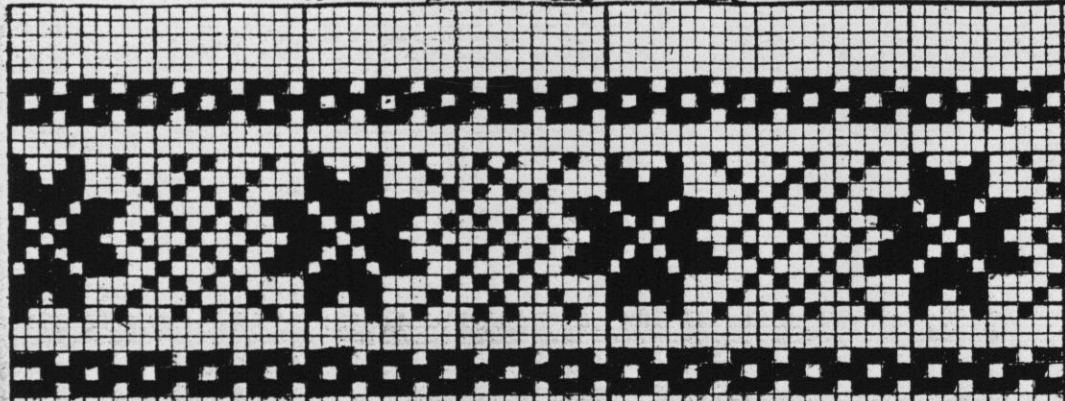
Szilves

Központ

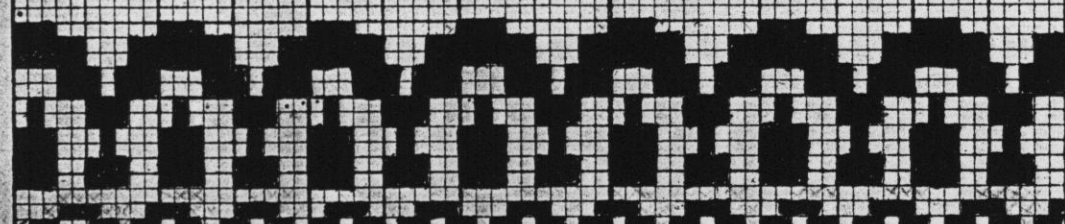
9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100

Somogyi Mezei Múzeum
NA-212
Néprajzi osztály

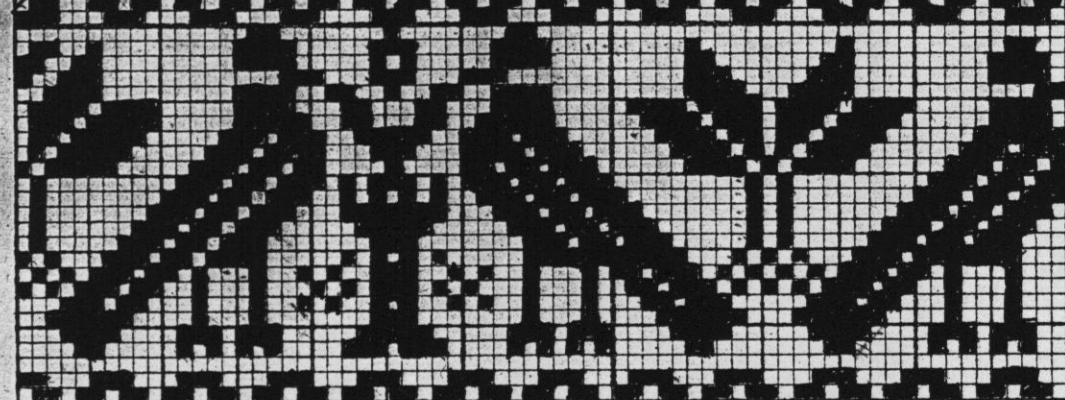
Paszitos véka-ruha

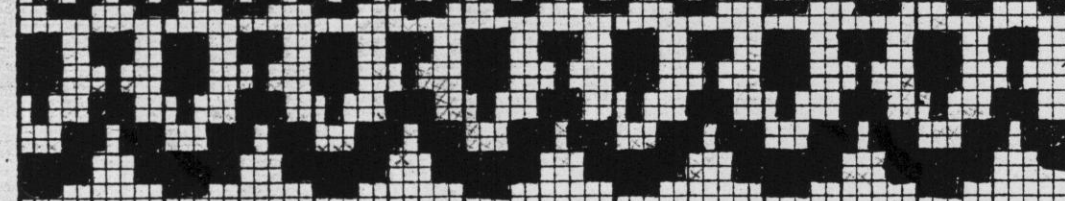
csillagos
keresztes

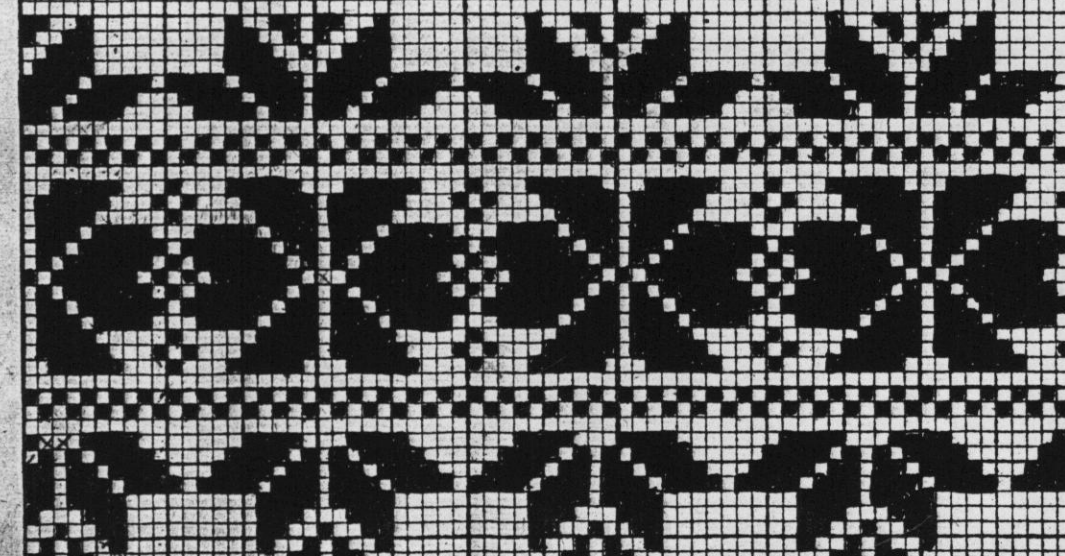
sima kisko-
szotus

füvnyos

sima kisko-
szotus

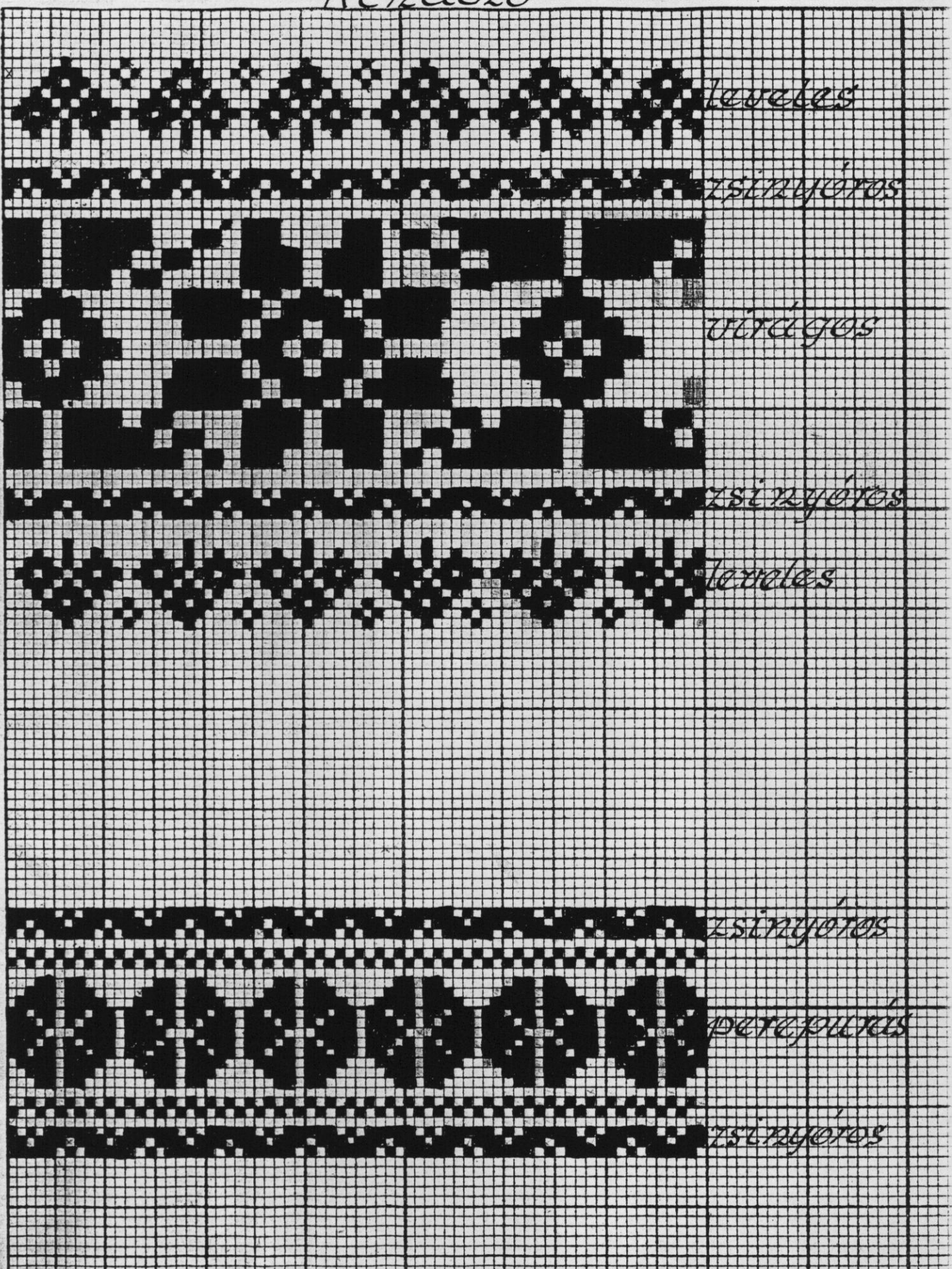
félcillagos

virágos

Somogy Megyei Múzeum
NA-2172
kérajzi osztály

Thury György Múzeum
A/184-68
Nagykanizsa

Kendőző

leveles

zsinnyótos

vitégyes

zsinnyótos

leveles

zsinnyótos

petepiltés

zsinnyótos

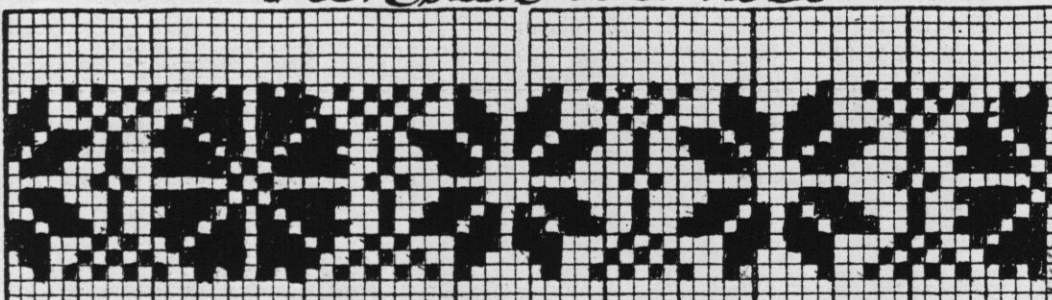
Szölte Dömötöffy István
1903

12

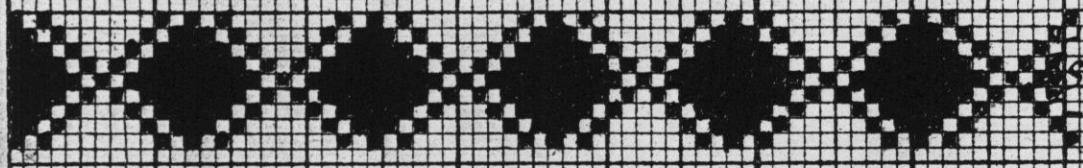
Somogy Megyei Múzeum
NA-1772
Réprajzi adatlár

Thury György Múzeum
A/184-68
Nagykanizsa

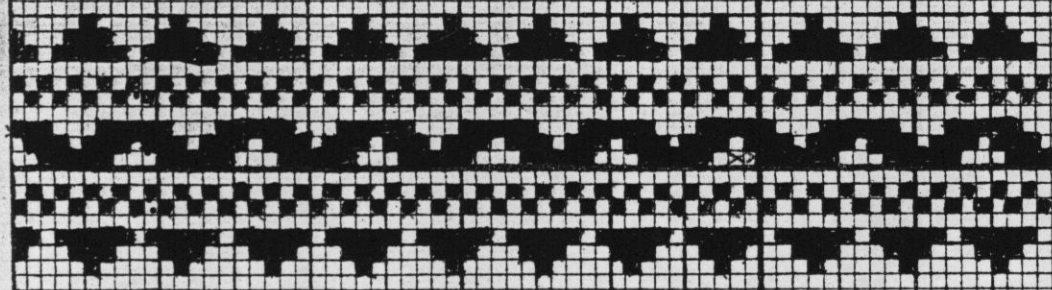
Heresztre való ruha

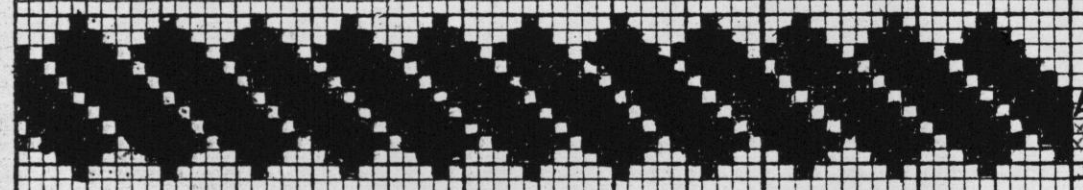
csillagos
betűs

szívamagos

kiscifra
zsinnyeres
kiscifra

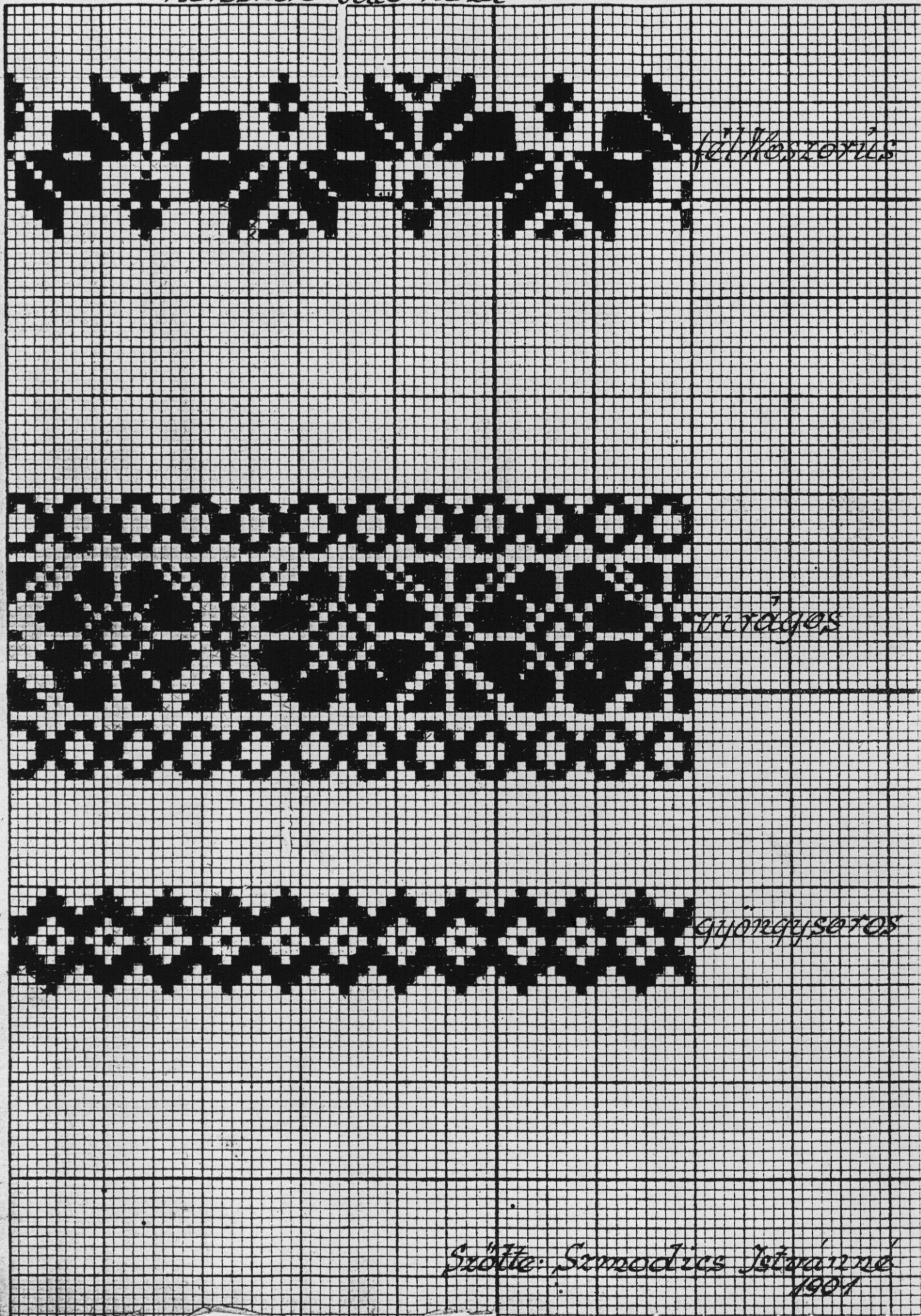

kalapácsos

Szölte: Simodics Istvánné
1901

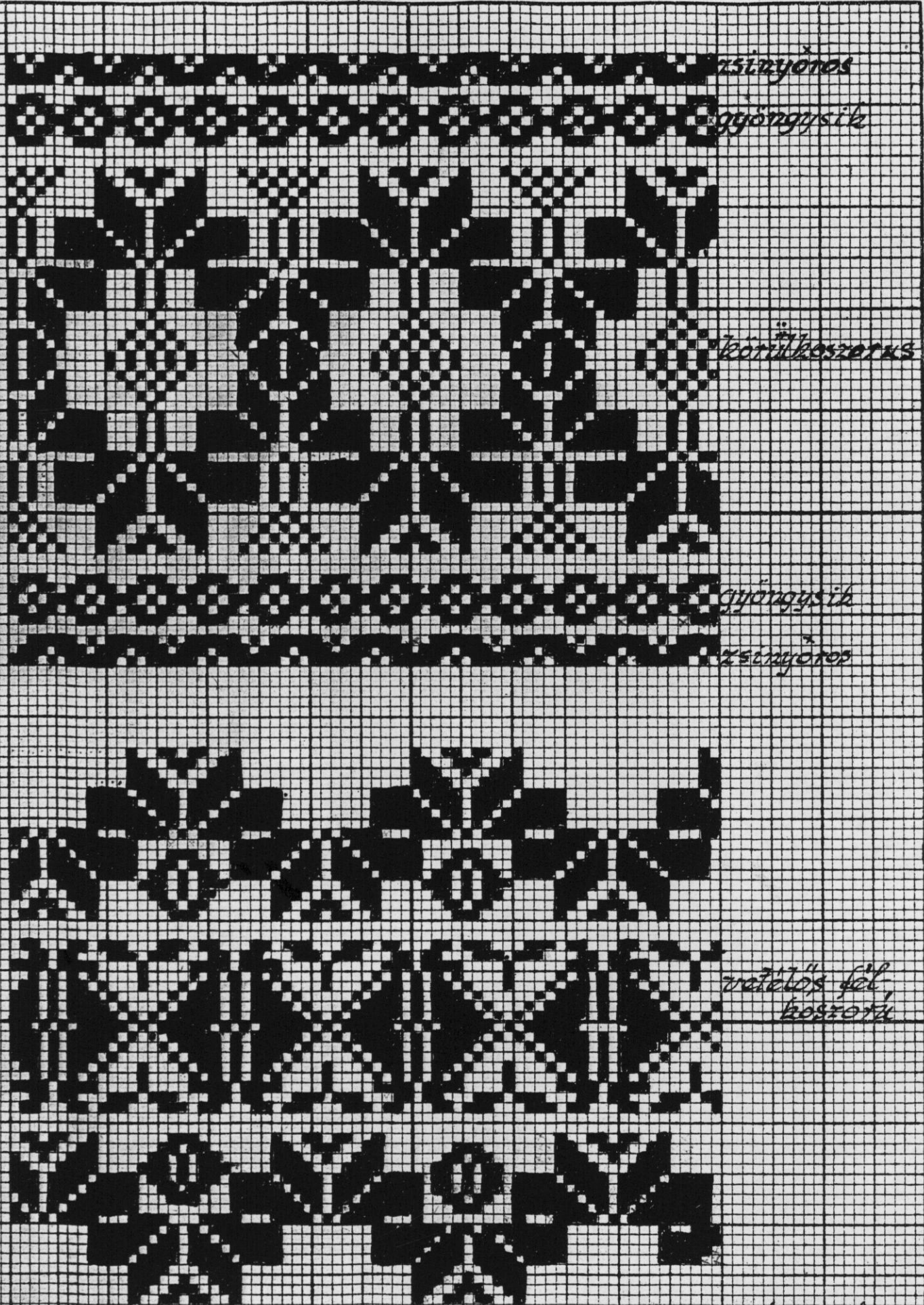
Somogy Megyei Múzeum
NA-2172
Néprajzi osztály
A/184-68
Nagykanizsa.

Keresztre való ruha

Szötte: Szomodics Istvánné
1901

Abrosz

színyörök

gyöngysík

tevékaszorús

gyöngysík

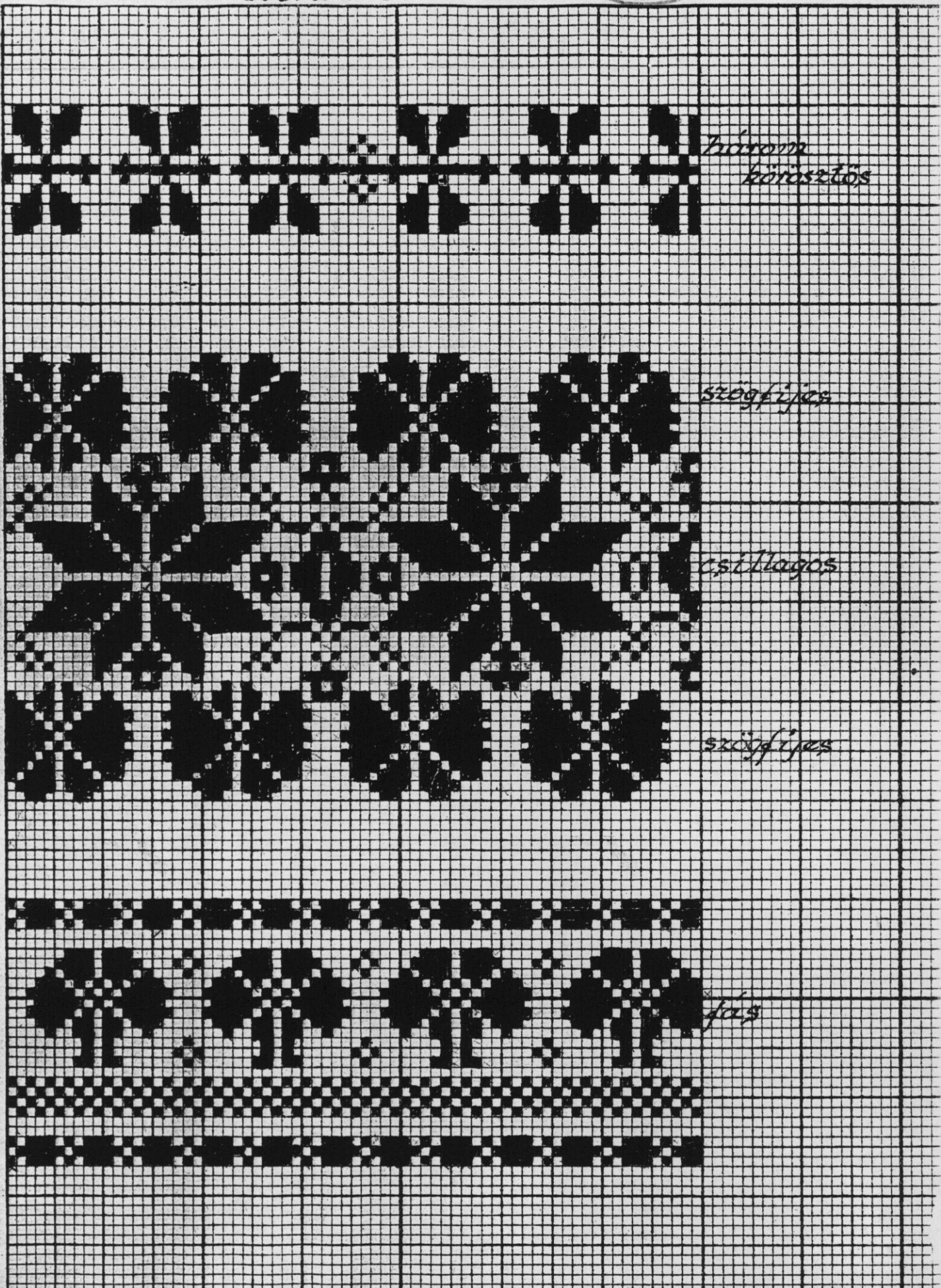
színyörök

vetéltés fel,
kaszorús

Szabó. Fekete. Peremene (Könyv)
1904

Somogy Megyei Múzeum
NA-2172
Képrajzi adattár

Kendőző

három
körasztós

szögletes

csillagos

szögletes

fal

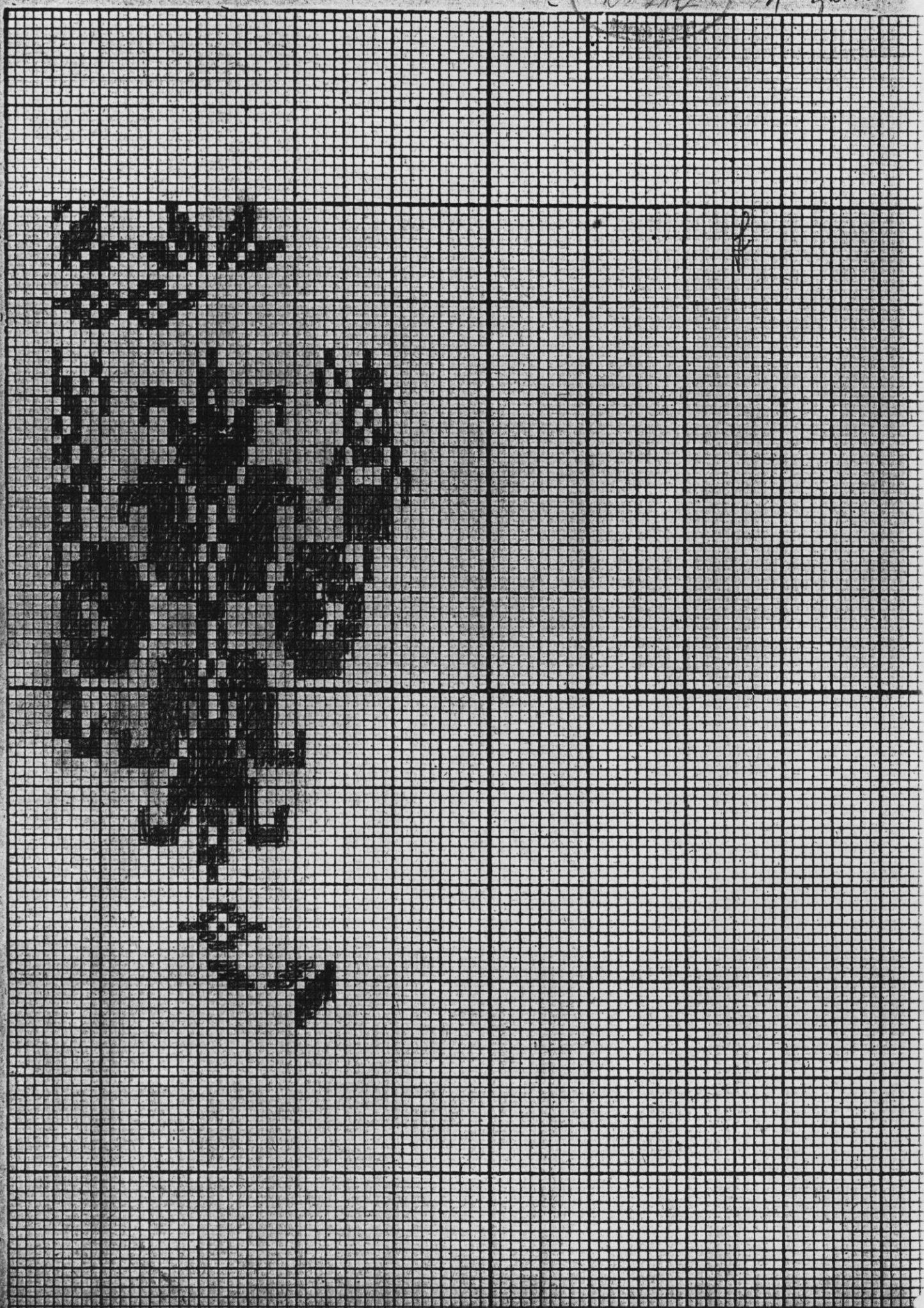
Pakitos néha - gub
házipis
munka

Jury György 1968

Magyar Néprajzi Múzeum
NA 212

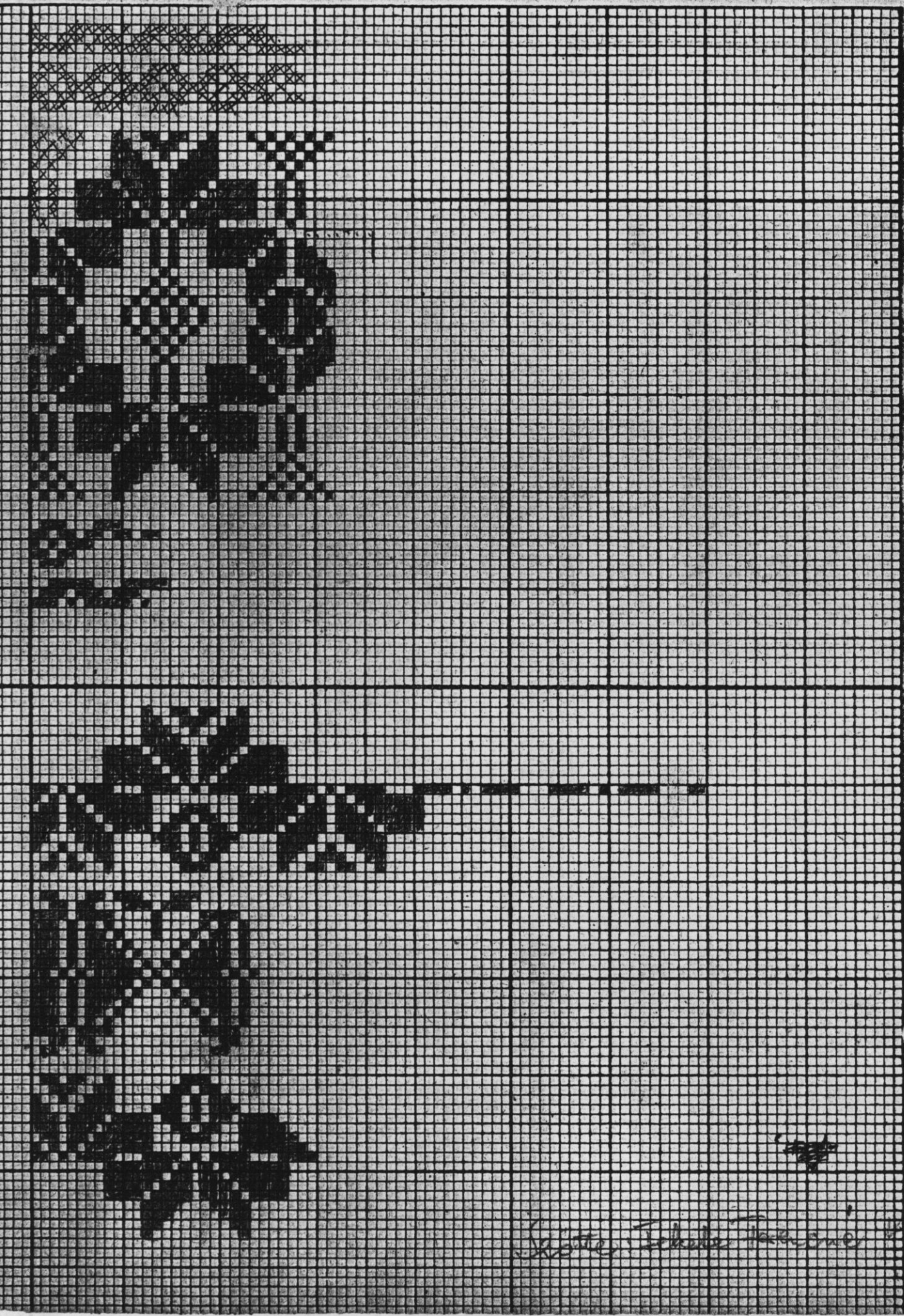
Nagykanizsa
Idővilág
György Örkény

Értelemkövető jüsztré' arbor 1932

Abrosz

Ihun György Múzeum
A/184-68
Nagykanizsa

virág
róz
zöld
színek

könd
barna

felhő
színek

színek

Szente István és család
1904.

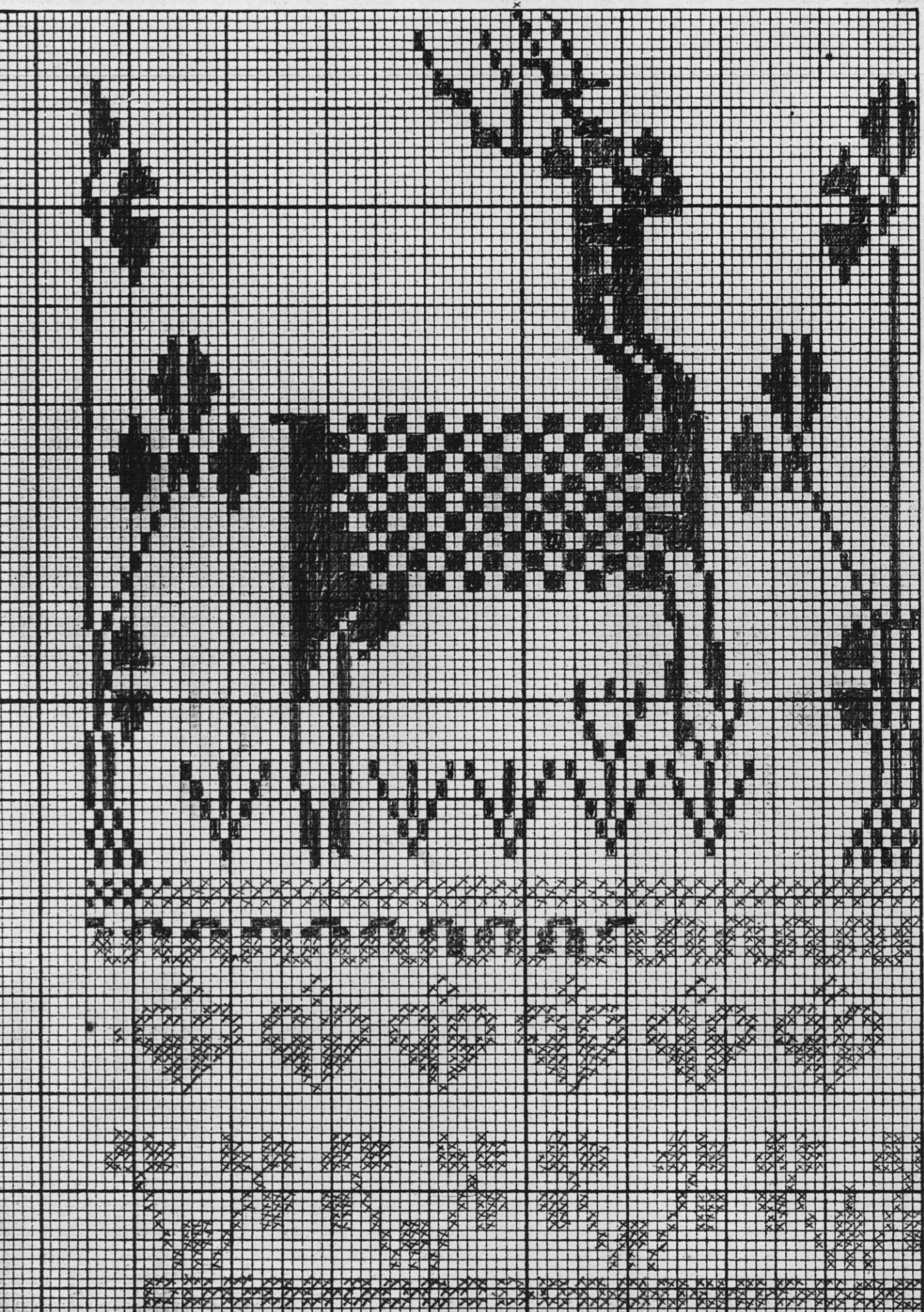
Kendősző

Szötte:

SOMOGYI
NA-272
Nagykanizsa

Inu: 0/184-68
Nagykanizsa

Nagy Sándor 1924. évi

Szarvados - fős

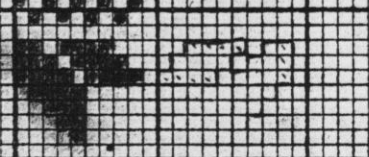
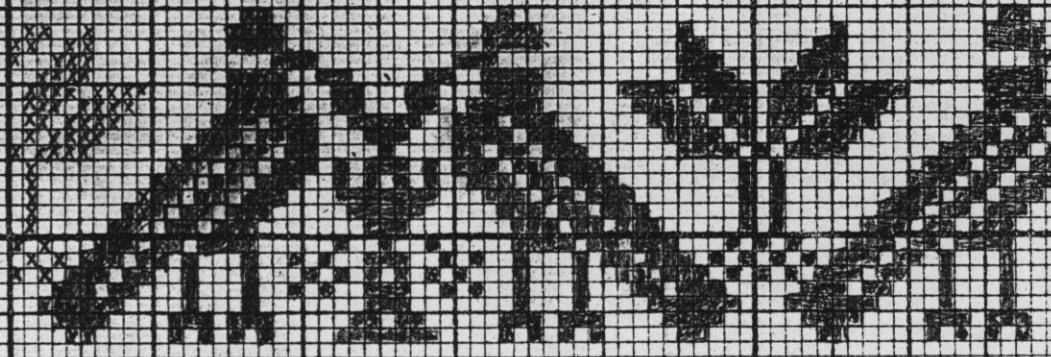
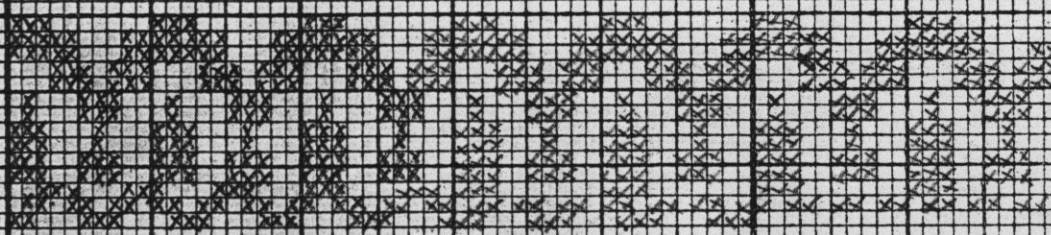
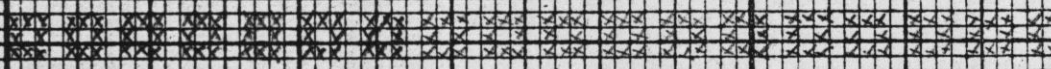
Szives

pipitéres

Paszitos néka, ml.

Somogyi Múzeum
NA-2172
Réprajzi adattár

Thury György Múzeum
A/184-68
Nagykanizsa

szőlő

szőlő

szőlő

szőlő

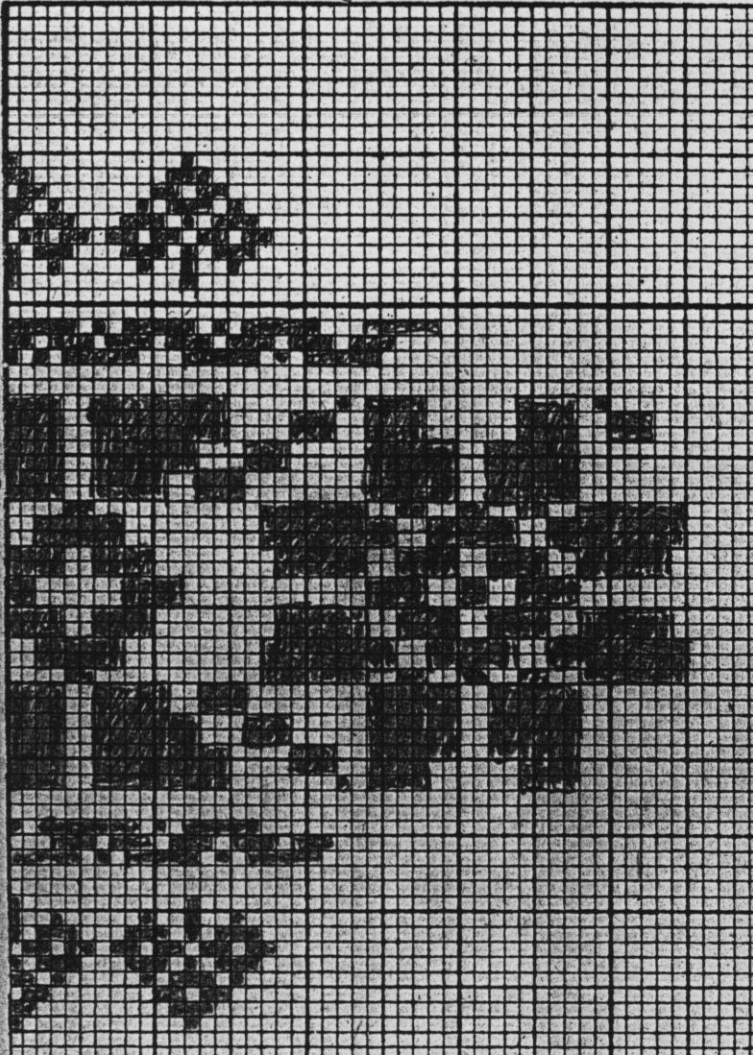
szőlő

Szöllő: György Szendrői
1904.

Thendőző

SOMOGY MEGYEI MŰZSÉNY
MŰKÖZMŰTÁRSASÁG
NA-1772

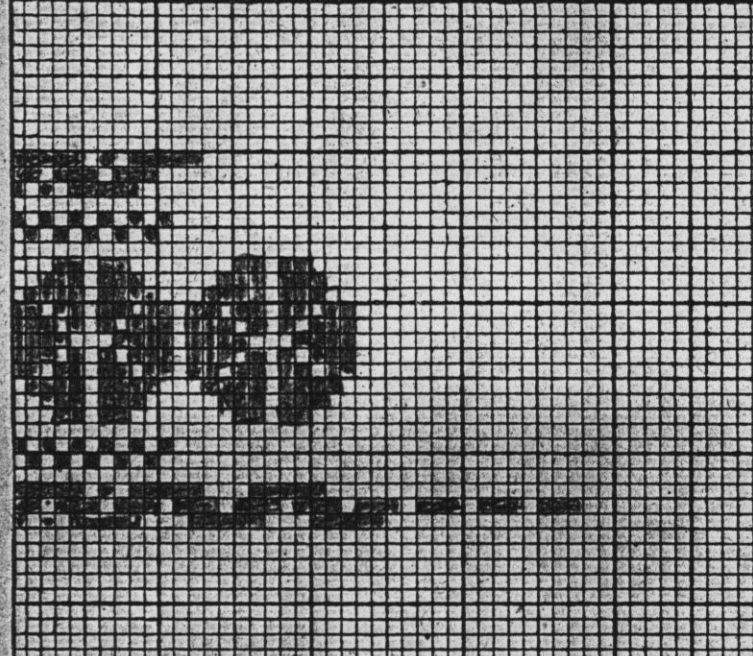
Thury György Múzeum
A/184-68
Nagykanizsa

leveles

virágos

virágos

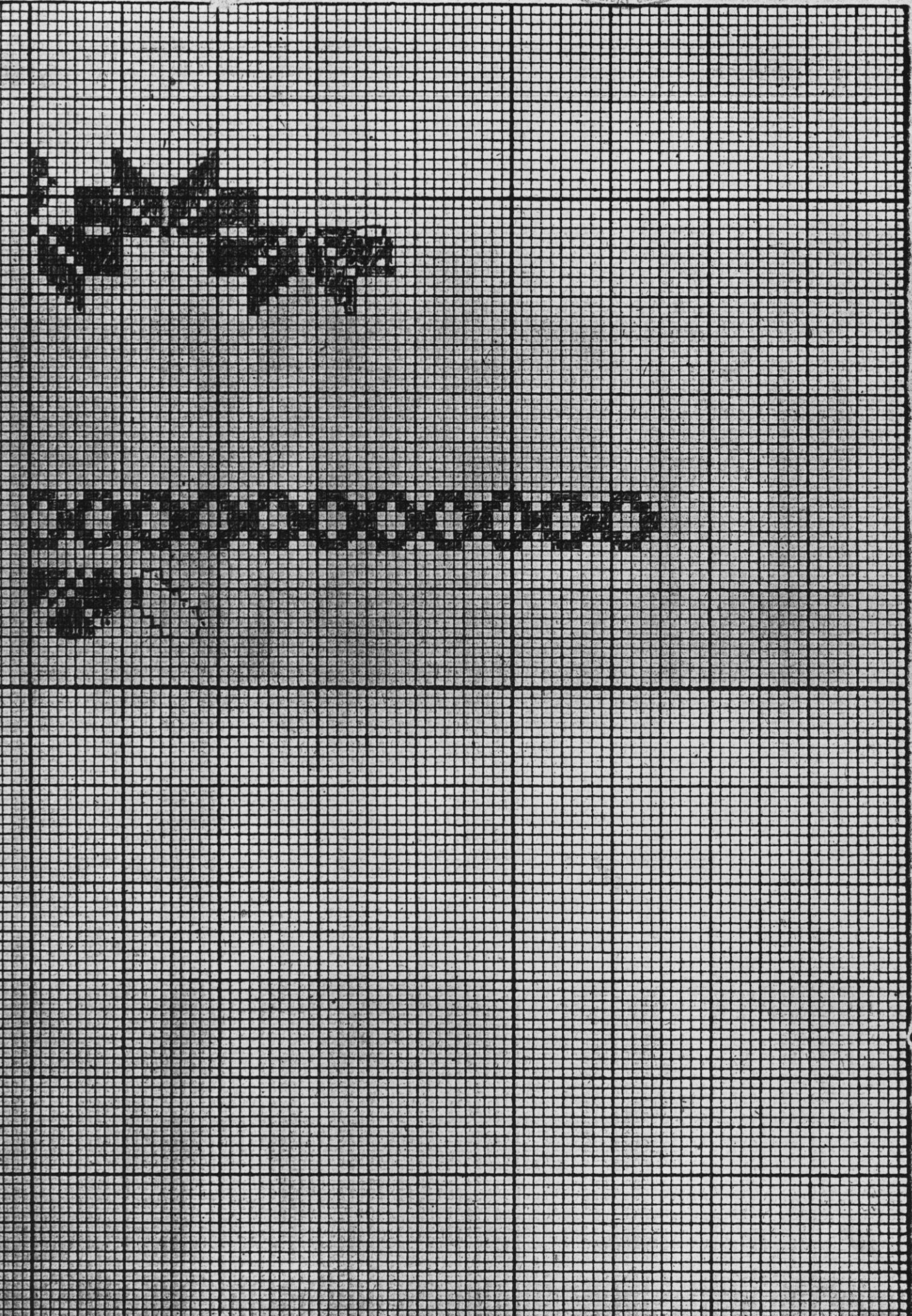

kereszt

Stötte Domolomff Istváné
1903. évi

SOMOGY MEGYEI MÚZEUM
NA-2172
Részlet adatait

Thury György Múzeum
A/184-68
Nagykanizsa

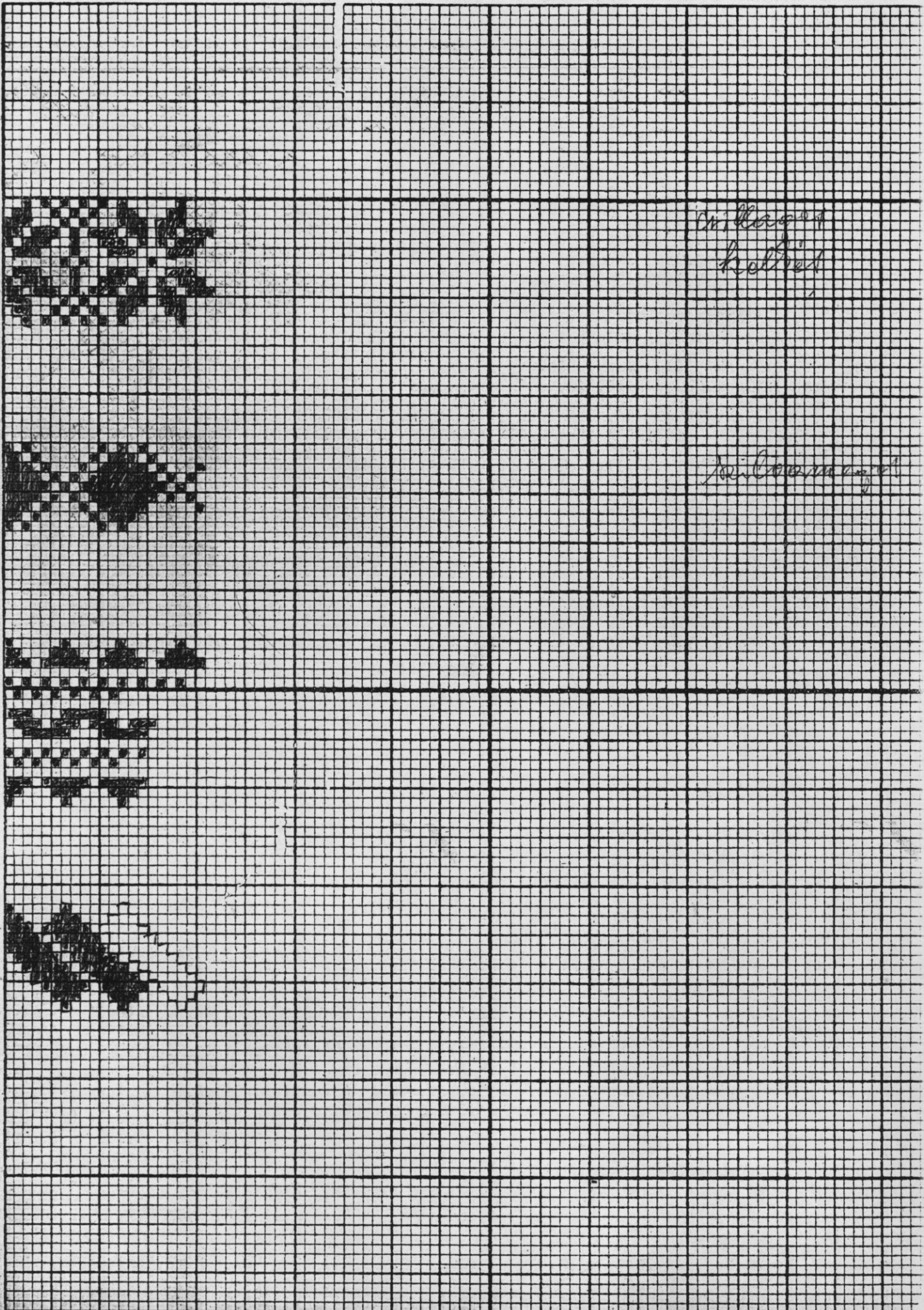

Soprony Megyei Múzeum
NA-2172
Ménfői aratók

Vasemberi népi szék

Thury György Múzeum
A/189-68

Hölle: Samodics Istvánné
Nagykanizsa
1901

csillagos
keltés

szék

kiéget
nyom

kalap-
csés

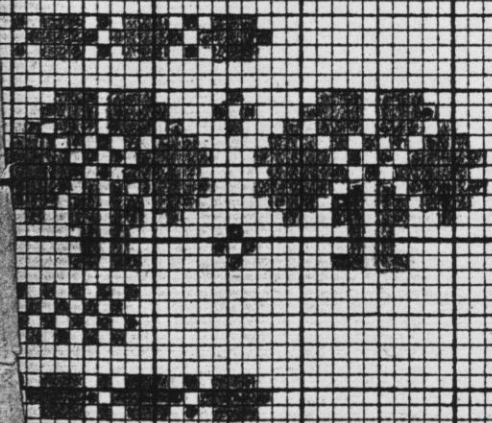
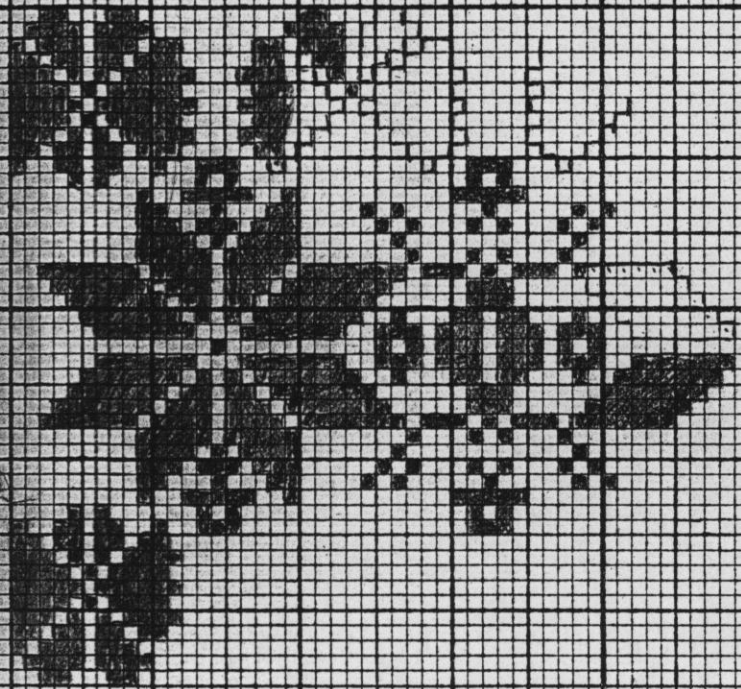
Theriac

Thury György Múzeum

D/184-68

Nagykanizsa

SOMOGY MEGYEI MÚZEUM
NA-2172

három
körvél

csörgőfejű

csörgőfejű

fa

Lelet: György Sándoré 1924.